

ПОЛИТИКАТА ВО ОП МУЗЕЈСКОТО

ШТО ЈА НЕМА ВО РАБОТЕЊЕ

Госпоѓа Љиљана Стојчевска е родена 1964 година во Прилеп, град во кој ги минува детството и средношколските денови. Желбата да студира архитектура ја води во Скопје, каде што дипломира на Архитектонскиот факултет во 1987 година. Следната година почнува да работи како помлад асистент во Институтот за старословенска култура во Прилеп, а истовремено го продолжува школувањето на постдипломските студии на Архитектонскиот факултет во Белград за Заштита, ревитализација и проучување на културното наследство. Потоа се вработува во Министерството за култура како советник на министерот за заштита на културното наследство, музејска и ликовна дејност. Во текот на вториот мандат, тогашниот министер ја разрешува од оваа функција. Потоа неколку години е невработена, му се посветува на мајчинството, односно целото внимание го насочува кон ќерката Искра. Во 2004 година, по договор, е ангажирана во Заводот за заштита на спомениците на културата на град Скопје, а потоа и за потребите на Министерството за култура. Последните месеци пред да биде назначена за директор на Музејот на Македонија, работи во тимот на Министерството за култура, задолжен за одговарање на Европашалникот.

■ Разговорот го водеше: Милева ЛАЗОВА

Госпоѓа Стојчевска, речиси една година сте на чело на Музејот на Македонија. Каква состојба затекнавте во институцијата при стапувањето на оваа функција? Што Ви е приоритетно во промените?

СТОЈЧЕВСКА: На местото директор на Музеј на Македонија бев избрана од министерот за култура, на јавен конкурс од 16 ноември 2004 година. Значи, помалку од една година сум на оваа функција, сметам дека е важно тоа да се каже, бидејќи до изминувањето на една година има уште време за да може да се направи резиме на работењето. Ситуацијата во Музејот беше релативно поволна, во смисла без некои сериозни финансиски обврски, со резултати на одговорен однос на моите претходници. Но, секако со багаж кој е резултат на сите транзиции, на сите промени кои се случија во државата и кој наметнува обврска да се реструктурираме, реорганизираме за да можеме да одговориме на обврските како музејска установа. Исто така, многу посоодветно и побрзо да се согласиме со она што претставува музејска установа и музејска дејност во европски, па и пошироко во светски рамки. Во таа смисла доаѓаме до делот на промени, иако лично не мислам дека сè треба да се третира како промена. Веројатно ви е познато дека кон крајот на 2003 година Владата на Република Македонија донесе одлука за утврдување на мрежата на национални установи во областа на културата. Така и Музејот на Македонија следствено доби статус на национална установа, кој ниту тогаш бил спорен, ниту

мислам дека во иднина ќе биде. Сега се одвива процес на децентрализација во културата, кој зафати дел и од музејските установи, но ова воопшто не е прашање кое би се однесувало на Музејот на Македонија. Како и да е, Музејот на Македонија треба да остане национален и тој ќе остане национална установа. По таа одлука, значи ние имавме обврска да се пререгистрираме, претходно ова беше Музеј на Македонија - историски, етнолошки и археолошки, но потоа Музејот заедно со музејската збирка од Домот на културата "Драги Тозија" во Ресен, музејската збирка од матичната библиотека "Искра" во Кочани и музејската збирка од Домот на културата "25 мај" во Валандово станаа една установа, национална установа Музеј на Македонија - Скопје. По пререгистрацијата, согласно правната регулатива во нашата држава, имавме обврска да ги смениме актите, донесовме нов Статут и други акти кои се во фаза на изработка. Значи, тоа е Правилник за систематизација на работните места и Правилник за внатрешна организација и работа на Музејот на Македонија.

Во моментот кога дојдов на функцијата директор, установата имаше изготвена одредена верзија Нацрт-правилник за работа и систематизација на работните места, кои по мое мислење беа далеку од соодветни на она што се очекува за музејска установа со вакво реноме. Во функција на изготвување на овие акти применив максимално демократски и транспарентен принцип, односно вработените беа консултирани, од сите побарав мислење, да дадат свои забелешки, предлози и слично. Ги проучив, но функцијата директор подразбира и дискреционо право за одредени работи, имено не сум обврзана со нивните предлози и укажувања, но ми се од голема полза, ќе ми помогнат да биде најсоодветно тоа што ќе го направам.

прифатив таа можност бидејќи сметав дека гледано генерално на културата тоа ќе биде од голема корист. Не значи дека сметам оти не се работи соодветно во културата, но како и да се работи, од голема полза е работењето да го оценува некој од надвор, кој од една страна е објективен, а од друга е комплетно способен да направи споредба на тоа што значи музејска установа во европски и светски рамки. Во јуни со Фондацијата Институт отворено општество во Македонија одржавме заедничка прес-конференција, при што информира-

Неодамна во Македонија престојуваше Барбара Воронцов, експерт од Велика Британија, дојдена како стручна советничка на УНЕСКО и член на Одборот на ИКОМ за Обединетото Кралство и ИКОМ за Европа. Ни упати негативни критики. Конкретно на што се однесуваа забелешките, какви решенија беа понудени и до кој степен тие се реализирани?

СТОЈЧЕВСКА: Во меѓувреме остваривме контакт со Фондацијата Институт отворено општество во Македонија, која изрази желба да му помогне на Музејот на Македонија, да поддржи издржани и квалитетни проекти. Соработката почна со тоа што го обезбедија престојот на експерт од УНЕСКО, Барбара Воронцов, од 26 март до 2 април. Без двоумење ја

равме за наодите, анализите и предлозите содржани во извештајот на г-ѓа Воронцов. Извештајот значително се совпадна со моите размислувања и за тоа што треба да се промени, но содржеше и многу нови предлози. Сакам да укажам дека што и да правиме, сепак треба да го имаме предвид правниот систем во нашата држава во кој функционира Музејот на Македонија и максимално да се прилагодиме на промените, на она што е можно во даден момент. Истовремено треба да бидеме свесни дека процесот на промени не е нешто што може да се случи преку ноќ. За добар дел од тоа е потребна многу поширока поддршка, но сметам дека за некои работи Музејот на Македонија може и сам, таму каде што промените не се поврзани со пари, туку зависи од некои наши стратешки планирања, определби. Во врска со извештајот, на пример, би

можела да ви кажам дека тој содржи комплетна анализа на функционирањето на Музејот од аспект на објектот, користењето на просторот, доаѓањето до него, означувањето на правците, на објектот од надвор, на движењето низ изложбените сали, внесување на интерактивност во нив, анализа на начинот на кој работи установата. Потоа принципот на финансирање проекти, односно на конкурс кој го објавува Министерството за култура, нашето аплицирање, прифаќањето на проектите до тоа дали тие произлегуваат од некој стратешки план кој се однесува на подолг период или се инцидентни и за секоја година различни, до тоа дали објектот воопшто е пристапен за хендикепираните лица, а знаеме дека не е, до условите под кои се чува материјалот во депоата, во изложбените сали, условите под кои се работи во нашите конзерваторски лаборатории. Генерално, од сите можни аспекти со предлози и укажувања како може да се реши одреден проблем, до предлог за организациона шема, анализа на едукативните активности, односно колку Музејот е свртен кон публиката, а колку кон себе, бидејќи сè уште се добива впечаток дека музеите повеќе се место за работа на кустосите отколку место за различни целни групи, кое ќе обезбедува различни услуги. Како што реков, има предлози кои можат веднаш да се прифатат, на пример, укажувањата кои се однесуваат на потребата за стратешко планирање за истражувања без оглед од која област, за збогатување на нашите збирки, укажување на начинот на финансирање (раководството на Музејот на Македонија треба да има поголемо дискреционо право на каков начин ќе ги користи финансиските средства, што значи дел од финансирањето да е преку проекти, а друг дел за кој би одлучувал директорот каде е најприоритетно тие да се употребат). Сега во постојната законска регулатива таква можност немаме. Обврзани сме парите кои ни се дадени од Министерството да ги трошиме наменски или пренаменски, но повторно со одобрение од него. Што се однесува до укажувањата за внатрешната организација, тоа е драстично поинаков пристап од по-

со посебни одделенија за археологија, етнологија, историја и историја на уметност, меѓутоа сите ставени заедно. Вториот сектор би бил сектор за услуги за збирките и истражувањата и третиот сектор, кој го имаме во почетна форма, е сектор за публика, што ние го немаме. По добивањето на извештајот ги информирав колегите, значи пристапив кон транспарентен и демократски начин, за да може да се постигне консензус. Прво, на ниво на установата дека ние треба да се развиваме по одреден правец. Внатрешната реорганизација е нешто што не е поврзано со пари и е акт кој јас како директор треба да го донесам, кој се работи и е во завршна фаза. Изготвувањето на овие стратешки планови плус план за развој и обука на персоналот е нешто што би можеле сами да го изготвиме. Во извештајот имаше интересна идеја за која има поделени мислења, а тоа е дека Музејот на Македонија не треба да има постојани поставки, туку постојана поставка која би се нарекувала "Приказна за Македонија" и во неа во хронолошка смисла би биле испреплетени тие збирки и изложениот материјал. Лично ја поддржувам оваа идеја и сметам дека е многу корисна, поаѓајќи од гледиштето на обичен посетител кој во Музејот доаѓа за да разгледа и да се здобие со нови информации од сите области.

Што е со проблемот околу прокиснувањето на покривот на Музејот?

СТОЈЧЕВСКА: Тоа е многу сериозен проблем кој има огромно влијание на сè она што ќе го направи Музејот на Македонија. Всушност имаме проблем со целиот објект. Лично, а и повеќето колеги размислуваме дека би било подобро ако е можно Музејот да не реализира никакви посебни проекти, а средствата да бидат насочени за средување на објектот. Во тек е конкурс за проекти за 2006 година и ние работиме паралелно и на проектите, но и на оваа идеја, за која консултирав повеќе фирми.

стојниот кон музеите во државава. Кај нас, одделни области - археологија, етнологија, историја и историја на уметност се подигнати на пиедестал и функционираат како одделни. Сè уште постои она "мој материјал или твој материјал, моја поставка или твоја поставка". Не ќе може да се продолжи да се работи така, мислам дека нејзиниот предлог установата глобално да се подели на четири големи организациони единици е многу прифатлив и овозможува голема внатрешна интеграција, која без оглед на обединувањето на поранешните археолошки, етнолошки и историски музеи, всушност не се случила. Тие и натаму фигурираат како посебни организациони единици и секоја од нив има некоја своја визија, своја политика итн. Таа предлага да има сектор за збирки и истражувања каде што би биле испреплетени сите овие области, веројатно

Може да се каже дека политиката е навлезена во секоја пора од културното живеење. Колку политичкото влијание е присутно и во музејското работење и дали успеваат да се одбраните од ваквите притисоци?

СТОЈЧЕВСКА: Одговорно тврдам дека политиката воопшто ја нема во работењето на Музејот на Македонија. Имено, никој од Министерството, ниту од било која политичка групација, не ми се обратил за било што од тој аспект. Министерот да, тој бара работа, бара резултати, понекогаш бара да реализираме работи за пократок рок, што за мене претставува комплимент, бидејќи сметам дека тоа е резултат на неговата доверба во установата, а сигурно и во мене како директор. Не ме инте-

ресира за ниту еден колега дали е во некоја политичка партија, единствено ме интересира дали тој си ја извршува работата така како што треба. За одредени појави сум применила и казни, не ми било важно кој е и дали е припадник на одредена политичка групација.

Каква е соработката меѓу Музејот на Македонија и другите музеи во државава. Се добива впечаток дека само во матичната институција нешто се работи, додека другите пулсираат по малку?

СТОЈЧЕВСКА: Музејот на Македонија е матична установа во музејската дејност. Не сакам да ги критикувам моите претходници, но реално Музејот на Македонија во практиката не се поставил како матична институција. Направив одреден чекор во таа насока, бидејќи остварив неколку средби со директорите од другите музеи во Македонија при што разгледавме различни прашања важни за музејската дејност. Моите колеги коментираат дека претходно не било така и дека сега многу им значи што имаат на кого да се потпрат, сите да имаме заеднички став. Овде би го спомнала и процесот на децентрализација во културата, бидејќи таа зафати и дел од музејската дејност. Според мене, во државава сè уште има музеи кои се национални установи, а би требало да бидат локални. Но, тие промени ќе зависат од тоа дали општините се економски моќни за да го поддржат во финансиска смисла остварувањето на музејската дејност. Без оглед дали станува збор за национални или локални установи, Музејот на Македонија има исти права, овластувања и обврски кон нив. Тоа ќе важи и за идните приватни музеи.

Неодамна, обелоденивте дека Музеј на Македонија се соочува со одреден проблем. За што конкретно станува збор, тоа е проблем кој Ве тангира само вас или, пак, сите музеи во државава? Дали несогласувања има само со Институтот за историја на уметност со археологија или и други институции се инволвирани во нив?

СТОЈЧЕВСКА: Проблемот е поврзан со археолошките истражувања. Тие имаат повеќе аспекти и, за жал, во изминатиов период третманот на откриените наоди било нешто што иницијаторите и вршителите на тие служби најмалку ги интересирало. Односно сè било ставено на ист куп, бараш пари за конзервација на материјалот кој го имаш и бараш пари за конзервација на материјалот кој го има некој друг. Бидејќи условите

за финансирање се такви какви што се, ние никогаш не сме имале доволно. Условите во нашите конзерваторски лаборатории не се соодветни. Законот за заштита на културното наследство овозможува и други субјекти, кои немаат статус на јавна музејска установа, да вршат археолошки истражувања доколку исполнуваат услови предвидени со Закон, но затоа тие се обврзани да имаат договор со јавна музејска установа. Моја интенција беше на јавноста да ѝ објаснам дека Музејот на Македонија нема ништо против тоа археолошки истражувања да вршат други субјекти, но тие да преземат соодветна одговорност за движниот археолошки материјал. Тоа значи прво да го предадат таму каде што треба, што не беше секогаш практика. Познато е дека на Филозофскиот факултет во Институтот за историја на уметност со археологија на несоодветни места се чува археолошки материјал кој го набавиле преку нивни проекти. Прво, сакав ова прашање да се реши и второ, при планирањето на археолошките истражувања да размислуваат дека од нив ќе произлезе некој движен материјал кој треба да се конзервира. Тие објаснуваат "да, но со нашите истражувања ние ви носиме материјал и во исто време вашите збирки се побогати". Им велам дека не мора тоа да го прават. Тие преземаат археолошки истражувања не со намера на Музејот на Македонија да му донесат материјал, туку да дојдат до нови или да комплетираат постојни научни информации. Тоа е в ред, но и тие треба да преземат грижа за материјалот, а конзервацијата е нешто за што мораат да размислуваат. Во конкретниов случај во прашање беше Институтот, но по Законот истражувања можат да вршат и други субјекти.

Како институција какво решение нудите и дали поаѓате од Законот за музеите, чии одредби се важечки, но очигледно доследно не се применуваат?

СТОЈЧЕВСКА: Мојот став е генерален. Размислувањата се дека ние треба да ги обврземе да уплатат паушал. Познато ми е дека парите се трошат и до последниот денар при истражувањата, и дека ако тоа го оставиме за подоцна, фактички ќе го нема. Ова најде на голем отпор, имаше реакција од деканот на Филозофскиот факултет упатена директно до министерот, имав притисоци и од колеги и од професори на Факултетот итн. Тие презедоа сè за да се ослободат од таа обврска. Отстапав од тоа барање не заради притисоците, иако ги сметам за несоодветен начин на работа, така што со нив потпишавме соодветен договор за различни проекти, со обврска тие да ја платат конзервацијата. Во Законот за заштита на културното наследство требаше да се изготват подзаконски акти, правилник за истражувања, правилник за конзервација итн. Затоа додека тие не се подготват, ова го сметам како преоден период, а за сè да профункционира така како што треба, се одлучив ова да го решам на ваков начин. Сметам дека со тоа добив аргумент плус, доколку тие не ја подмират обврската, за што сум сигурна, до година за ова ќе имам посежни аргументи и ќе биде многу поинаку.

Актуелноста на состојбата со дивите копачи. Тие не мируваат. Долго време е јавна тајна дека откриените предмети од локалитетите тие ги продаваат за големи пари, особено во Грција. Што преземате за да се надмине овој проблем?

СТОЈЧЕВСКА: Ние како Музеј на Македонија немаме никакви законски ингеренции да се бориме со дивите копачи. Управата за заштита на културното наследство, како орган во Министерството за култура, има ингеренции и тие се тие кои треба да се справуваат со тој проблем. Музејот на Македонија може и треба да биде вклучен во идентификацијата на материјалот. Пошироко гледано, проблемот со дивите копачи не

дека може да се реши, но можеби може да се ублажи со тоа што и моите колеги археолози можеби би пристапувале систематски, плански на истражувањата на одреден број локалитети по завршната фаза на нивна презентација, а не би отворале нови. Факт е дека финансиските потенцијали на нашата држава не се такви за ние да можеме да им пружиме финансиски голем обем на археолошки истражувања. Вистина е дека дивите копачи ги продаваат откриените предмети, но во моментот не можам да кажам каде. Но, речиси на сите археолошки локалитети има диви копачи. Конкретно, Музејот на Македонија не може да оди по терен, не може да ги бара и да ги гони.

Во последно време се добива впечаток дека многу малку, односно воопшто не се вршат археолошки истражувања?

СТОЈЧЕВСКА: Во толку богата држава и територија со локалитети никогаш нема да има доволно археолошки истражувања. Можеби споредено со некој период претходно, кога кампањите траеле подолго, кога имало повеќе пари, кога учествувале повеќе луѓе, можеби се истражувало и повеќе, но јас сè уште мислам дека тие не се вршат соодветно и плански. И кај нас секој археолог предлага истражување, но така не може. Мора да има тимска работа, според приоритети, а не по лични афинитети или желби.

На Денот на културата отворивте продавница во која ќе се продаваат копии од оригинални експонати и комерцијални копии. Која е разликата меѓу нив? Кој ќе може да ги изработува овие експонати?

СТОЈЧЕВСКА: Законот за музеите предвидува можност да се изработуваат музејски копии и комерцијални копии на музејски предмети. Разликата е во тоа што од еден музејски предмет се прават максимално пет копии, кои треба да бидат идентични со оригиналот. Целта на музејските копии е тие да се користат за културни цели. Значи, ако не може да се изложи оригиналот, истовремено копиите можат да се изложат во други установи. Комерцијалните копии се копии на музејски предмет кои се разликуваат во димензија, по материјал. Нив може да ги изработува Музејот, но и други физички и правни лица кои мора да се придржуваат кон одредени услови, кои би се однесувале на тоа како треба да изгледа, од каков материјал да биде изработен, кој е квалитетот на копијата, што треба да пишува на сертификатот, а важен услов е и финансиската страна. Во моментот, во Македонија има појава на из-

работка на копии без да се праша било кој музеј, се остварува приход без државата да има увид во тоа итн. За Музејот на Македонија многу се значајни производството и продажбата на комерцијалните копии во овие услови на финансирање. Затоа инвестиравме во музејска продавница. Исто така, продавница од ваков тип имаме и во Феудалната кула во Скопје. Добивме одобрение да поставиме и билборд, што е многу битно бидејќи за да се информираат луѓето дека во Феудалната кула постои продавница во која можат да се купат комерцијални копии на музејските предмети. Планираме билбордот да го искористиме и за поставување одреден промотивен материјал и за Музејот. Иако продавницата е отворена неодамна, сепак има интерес. Свесна сум дека во музеите широм светот постојат кафетерии, дури некои имаат и ресторани, што би требало да се воведат кај нас, но да се знае каде тие би биле лоцирани. Тоа ќе го решаваме во иднина.

Остваривте неколку изложби надвор од Македонија. Каде и кои се Вашите впечатоци од нашето претставување во странство?

СТОЈЧЕВСКА: Откога сум директор на Музејот на Македонија се реализираа неколку проекти надвор од државата. Прво беше изложбата на македонски народен вез во Брисел, по повод предавањето на одговорите на Европрашалникот. Таа претходно беше претставена во Загреб, а потоа на Истра. Во исто време во Љубљана беше отворен голем саем на етнолошки изложби, каде што се претстави и Музејот на Македонија. На Светскиот ден на музеите во Загреб беше отворена изложбата "Македонски бронзи". Моето досегашно искуство е дека за културното наследство на Македонија постои голем интерес во другите држави. Многу е потребно Музејот на Македонија и државата да работат во таа насока и важно е нашето претставување таму да се искористи за да обезбедиме одреден вид реципроцитет за да може нивни изложби да бидат претставени кај нас. По тој повод и со таа цел ги посетив Етнографскиот и народниот музеј во Белград, Археолошкиот музеј во Загреб, Народниот музеј во Љубљана, Етнографскиот музеј во Падин, во Пула итн. До крајот на оваа година во истиот контекст во вакви меѓународни проекти влегува нашето учество во манифестацијата "Денови на македонската култура во Руската федерација" во Москва, на која ќе се презентира изложбата на икони од Македонија од XII до XIX век.

Како и секаде и тука голем проблем се финансиите. Како институција како се справувате со еден ваков горлив проблем?

СТОЈЧЕВСКА: Некои мои колеги ме советуваа дека кон вработените треба да се однесувам така и кога ќе се појави на врата да му кажам "нема пари" и секогаш во Министерството да барам средства. Но, размислувам малку поинаку. Правам некоја компарација која можеби не е соодветна - со домашниот буџет. Нели, сите имаме желби, потреби, пореални, понереални, неопходни, ургентни. Прво гледам што можеме ние да направиме со она што го имаме. Во таа смисла сум поддржала и проекти на колеги кои воопшто не се влезени во годишната програма. Свесно сум направила пренамена, сум ја презела одговорноста, но во даден момент сум проценила дека тој проект има приоритет. Дека парите се малку за една ваква установа, навистина се малку. Најмалку пари имаме за да го средиме објектот. Тоа е нешто што не можам сама да го направам. И да не направам ништо друго, доколку цел мандат бидам директор, би сакала да успеам да го средам објектот да функционира така како што треба и да ја реорганизирам установата. Ако го направам тоа, ќе сметам дека сум реализирала многу. Министерството не нè финансира доволно, но со продажбата на комерцијалните копии успеваме да покриеме дел таму каде што ни недостигаат средства.